

РЕЙ БРЕДЪРИ РАЗГОВОР ПО ЗАТВОРЕНАТА ВЕРИГА

Превод от руски: Цвета Пеева, 1981

chitanka.info

Защо си спомни изведнъж това старо стихотворение? Сам дори не можа да си го обясни, но то изплува в съзнанието му:

*Представете, представете си още веднъж,
че висящите по черните стълбове жици
са всмукали милиардите потоци човешка реч,
която са слушали непрекъснато ден и нощ
и са съхранили нейния смисъл и значение...*

Той се запъна. Как беше по-нататък?

Осемдесетгодишният старец седеше сам самичък в тая запустяла къща, на тая запустяла улица в запустелия град, на запустялата планета Марс. Седеше, както бе седял последните шестдесет години — седеше и чакаше.

На бюрото пред него имаше телефон. Телефонът, който много отдавна не беше позвънявал. И неочаквано телефонът се разтресе, сякаш се готвеше тайно за нещо.

Ноздрите на стареца се издуха. Очите му се разшириха.

Телефонът задрънча тихо, почти беззвучно. Старецът се наведе и впери недоумяващи очи в телефона.

Телефонът бе *прозвънял!*

Старецът скочи, дръпна се от телефона рязко назад, столът се катурна на пода. И тогава старецът изкрещя, изкрещя, колкото имаше сили:

— Не!

Телефонът извъня отново.

— Не-е-е!...

Старецът понечи да вземе слушалката, протегна треперещата си ръка — и бутна апарата. Телефонът падна на пода точно в момента, когато зазвъня за трети път.

— Не, не... о, не... — повтаряше старецът тихичко, като клатеше глава и притискаше ръце към гърдите, а телефонът в краката му продължаваше да звъни. — Това е невъзможно... не може да бъде...

Защото, колкото и да е странно, той беше сам самичък в безлюдната къща, в безлюдния град на планетата Марс, където не бе

останало друго живо същество освен него, единствения владетел на цялата тая пустош...

И все пак...

— Бартън!...

Някой го викаше.

Не, счуло му се е. Просто нещо писукаше в слушалката.

„Бартън?! — замисли се той. — Ами да, нали това съм аз!...“

Старецът толкова отдавна не бе чувал името си, че го беше почти забравил. Не беше от хората, способни да разговарят сами със себе си. Той никога...

— Бартън!... — гласът идваше сякаш много отдалеч, от разстояние един милиард мили.

Старецът изчака сърцето му да отмери още три удара, после каза:

— Бартън е на телефона...

— Е, най-сетне — отвърна гласът, приближил се вече на милион мили. — Познай кой ти се обажда!

— По дяволите! — ядоса се старецът. — За първи път ми звънят от половин век насам, а си правят майтап...

— Извинявай. Наистина глупаво излезе. Трябваше да се досетя, че няма да познаеш собствения си глас. Никой не би познал собствения си глас. Той ни звучи доста изменен... С теб говори Бартън.

— Какво?

— А ти какво си помисли? Че ти се обажда командирът на ракетата, долетяла на Марс, за да те спаси, това ли си помисли?

— Не, но...

— Коя дата сме днес?

— 20 юли 2097-а година.

— Боже мой! Шестдесет години са минали. И нима ти през цялото това време все си чакал да пристигне ракета от Земята?

Старецът мълчаливо кимна.

— Слушай, старче, нали вече знаеш кой ти се обажда?

— Знам. — Той трепна: — Спомних си. Ние с теб сме едно и също лице. Аз съм Емил Бартън, и ти си Емил Бартън.

— Но между нас има съществена разлика. Ти си на осемдесет, а аз — на двадесет. Животът е още пред мен...

Изведнъж, както се смееше, старецът се разрида. Седеше, държеше слушалката в ръка и се чувствуваше като глупаво, загубило

се дете. Този разговор е абсолютно безсмислен, би трябвало да го прекрати — и въпреки това щом се посъвзе, старецът притисна слушалката до ухото си и рече:

— Ей, ти там! Слушай... О, господи, ако можех някак да те предвардя! Но как? Нали ти си всъщност само един глас. Ако можех да те предупредя какви години на самота те очакват... Овреме сложи край на всичко! Не чакай! Ако можеше да знаеш какво значи да се превърнеш от това, което си ти, в това, което съм аз днес...

— Невъзможното е невъзможно — засмя се младият Бартън. — Аз дори не мога да узная дали си отговорил на позвъняването ми. Всичко е автоматика. Ти разговаряш със записа, а не с мен. Сега е 2037-а година, за теб ще е преди шестдесет години. Всички колонисти бяха извикани от Земята. И те напуснаха Марс отлетяха с ракетите. А аз закъснях...

— Помня — прошепна старецът.

— Сам самичък съм на Марс — разсмя се младият глас. — Месец ли, година ли ще продължава, все ми е едно. Продукти имам, книги също. В свободното си време подбрах фонотека от десет хиляди думи — отговорите са издиктувани пак с моя глас и са включени към телефонните релета. Така сам на себе си ще звъня, ще си имам събеседник... Моите записи ще ми позвънят дори и след шестдесет години, стига да съм още на Марс, макар че не вярвам да остана толкова години. Просто ми хрумна тая необикновена идея, за да убия някак времето си. Наистина ли си ти, Бартън? Ти — всъщност аз?

Сълзи капеха от очите на стареца.

— Да, да...

— Създадох хиляда Бартъновци, хиляда магнетофонни записи с всички възможни въпроси и съответно отговори. Разположих цялата тая армия Бартъновци във всички градове на планетата, докато чакам да се върнат ракетите...

— Глупак! — Старецът уморено поклати глава. — И ще има да чакаш така шестдесет години. Ще остарееш в очакване, и през цялото време ще си все сам. Ще се превърнеш в това, което съм аз сега и както преди ще си все така сам самичък в тия запустели градове...

— Не разчитай на съчувствието ми. Ти си ми съвсем чужд като пришълец от друг свят. Защо да бъда тъжен? Нали сега съм жив, когато диктувам записите. И ти, когато ще ги слушаш, ще бъдеш жив. Но ние

всъщност никога няма да разговаряме истински. Нито един от нас няма да може да предупреди другия, да го предварди, колкото и да се надвикваме, единият автоматически, другият по човешки страстно. Аз живея в днешното време. Ти живееш в утрешното време. Нека да е безсмислица. Защо да хленча — бъдещето не ми е известно, а щом е така, аз си оставам оптимист. Скрил съм записите, за да не ги унищожиш. Те ще се включват само при точно определени дразнителни от твоя страна. Можеш ли да накараш мъртвия да се разплаче?

— Престани! — викна старецът. — Пак го бе свила познатата болка. — Боже, колко си бил безсърдечен! Махай се!

— Защо „бил“? Аз съм. Докато лентата се върти и скритите електронни очи четат, избират и трансформират думите, аз ще съм млад — и ще съм жесток. Ще остана млад и жесток дори и тогава, когато ти ще си отдавна умрял. Довиждане...

— Почакай! — извика старецът.

Щрак.

Бартън дълго седя така, стискайки в ръка онемялата слушалка. Сърцето му причиняваше непоносима болка. Какво безумие! Млад е бил тогава, безразсъден, през ония първи години на самотата, когато вдъхновено монтираше тия управляващи вериги, ленти, схеми, когато програмираше на релето за времето тия обаждания...

Телефонът можеше да звънне по всяко време. Например:

— Добро утро, Бартън! Обажда ти се Бартън. Часът е седем. Хайде, надигай се, ставай!

Или:

— Бартън ли е? Обажда се Бартън. Днес трябва да заминеш за Марс Таун, да монтираш там телефонния мозък. Искан да ти напомня...

— Благодаря.

Ново позвъняване:

— Бартън ли е? На телефона е Бартън. Искан ли да обядваме заедно? В ресторант „Ракета“ ли?

— Добре.

— Значи ще се видим там. Довиждане...

З-з-з-ън-н-н!

— Ти ли си? Исках да те окуража. Не бива да провесваш нос. Спасителната ракета може още утре да пристигне...

— Точно така. Утре — утре — утре — утре...

Щрак.

Но годините се изнизаха като дим. И Бартън сам бе заглушил коварните телефонни обаждания с хитроумните реплики. Телефонът щеше да позвъни отново в деня, когато Бартън навършеше осемдесет години, ако е жив дотогава. И днес телефонът звънна, и миналото нахлу отново, то нашепва, напомня...

Телефонът!

„Нека звъни. Изобщо не съм длъжен да се обаждам“ — помисли си Бартън.

Пак звънна!

„Нали ти знаеш, че там няма никой!“

Продължава да звъни!

„Уж сякаш разговарям сам със себе си — помисли си Бартън, — но има разлика. Господи, и каква разлика!...“

Усети как ръката му сама вдигна слушалката.

— Ало, старият Бартън ли е? Обажда се младият Бартън. Днес навършвам двадесет и една. През изтеклата година монтирах гласовемозъци още в двеста града. Заселих целия Марс с Бартъновци...

— Да, да...

Старецът си спомни оная нощ, преди шестдесет години, когато препускаше през планини и долини с камиона, натоварен с всякаква техника, и щастлив си подсвиркваше. Още един апарат, още едно реле. Поне си има занимание. Остроумно, необикновено и тъжно. Скрити гласове. Скрити, добре замаскирани. В ония младежки години смъртта за него не бе смърт, времето не беше време, а старостта му се струваше като някакво едва доловимо ехо от дълбоката бездна на безкрайно далечните години. Млад идиот, садист, глупак, който дори и не помисляше, че попарата, която дроби сега, пак сам ще трябва да сърба...

— Снощи — разправяше двадесет и една годишният Бартън — седях сам в празния киносалон в центъра на безлюдния град. Гледах един стар филм с Лаурел и Харди. Да знаеш как се смях!...

— Да, да...

— Измислих нещо ново. Записах гласа си хиляда пъти върху една и съща лента. После я пуснах през високоговорителя — звучи така, сякаш хиляда души говорят. Знаеш ли, че шумът на тълпата успокоява, И още нещо измайсторих: вратите на къщите да похлопват, деца да пеят, грамофони да свирят, всичко, разбира се, е автоматика. Ако само слушаш и не надзърташ през прозорците, впечатлението е поразяващо. Но погледнеш ли, илюзията изчезва. Изглежда, самотата почва да ми действа...

— Това е първият сигнал — рече старецът.

— Какво?

— За първи път признаваш, че се чувствуваш самотен.

— Да знаеш пък с миризмите какво измислих. Когато се разхождам по безлюдните улици, от къщите се разнася ту мирис на пържени яйца, ту на риба. Действуват пак разни скрити механизми.

— Лудост!

— Самозащита!

— Аз се уморих...

Старецът окачи рязко слушалката, юва е вече прекалено. Миналото го задушава...

Спусна се, залитайки по стълбите, и излезе на улицата. Градът тънеше в мрак. Вече не светеха големите червени неоновии реклами, не се чуваше музика, не се разнасяха апетитни миризми. Много отдавна бе изоставил фантасмагориите с механичните измами. „Чуй: чии ли са тези стъпки?... Ах какъв мирис! Май пекат ягодов пай...“ Свършил бе с всичко това веднъж завинаги.

Стигна до канала, в полюляващата се вода проблясваха звездите. Под водата ръждясваха роботите — механичното население на Марс, което той бе създавал в продължение на много години, а сетне, осъзнал внезапно ужасната безсмислица на това, което върши, бе изкомандвал: едно, две, три, четири — всички на дъното на канала! И те потънаха, изпускатйки мехурчета, като празни бутилки. Той ги унищожил всичките и не съжалявал.

В къщата, край която минавал, тихо зазвъня телефон.

Бартън продължи да върви. Телефонът млъкна.

Но сега зазвъня телефонът в следващата къща, сякаш знаеше, че Бартън се приближава към нея. Той хукна надолу. Звъненето остана назад. Но изведнъж зазвъня телефонът в тая къща, после в оная там, в

другата, във всички къщи наоколо. Опита се да избяга. Ново позвъняване!

— Добре де! — закрещя Бартън премалял. — Добре, идвам!...

— Ало, Бартън!

— Какво искаш?

— Чувствувам се много самотен. Струва ми се, че съществувам само когато разговарям. Ти не можеш да ме накараш да млъкна...

— Остави ме на мира! — завика в ужас старецът. — Ох, сърцето ми!

— Обажда се Бартън. Навърших двадесет и четири. Още две години изминаха. А аз все чакам. И чувствувам все по-остро самотата. Прочетох „Война и мир“. Изпих цяла река вино. Обиколих всички ресторанти — и във всеки си бях сам и сервитьор, и готвач, и оркестрант. Днес в кинотеатър „Тиволи“ ще гледам филма „Напразни усилия на любовта“. Всички роли изпълнява Емил Бартън, някои съответно с перука...

— Престани да ми се обаждаш или ще те убия!

— Няма да можеш да ме убиеш. Най-напред трябва да ме откриеш.

— Ще те откроя.

— Забравил си къде си ме скрил. Аз съм навсякъде: аз съм в кабелите, в телефонните кутии, в къщите и стълбовете, и под земята. Хайде, убий ме! И как ще го наречеш? Телефоноубийство? Самоубийство? Завиждаш ми, че съм на двадесет и четири, силен, млад... Добре, старче, значи война, а? Война между нас! Между мен и мен! Ние сме цял полк от всички възрасти против теб, единствено истинския. Хайде, обяви ни война!

— Ще те убия!

Щрак. Тишина.

Той изхвърли телефона през прозореца.

Автомобилът се движеше в среднощния студ из дълбока долина. На пода под краката на Бартън имаше пистолети, пушки, бомби. Ревът на мотора отекваше в изтънелите и уморени кости на стареца.

„Ще ги откроя — мислеше си той, — ще ги откроя и ще ги унищожа всичките до един. Господи, как може да постъпва така с

мен?...“

Старецът спря колата. В залязващите лъчи на слънцето се виждаше непознат град. Вятър нямаше.

В истиналите си ръце държеше пушка. Оглеждаше стълбовете, подстанциите, телефонните кутии. Къде ли е скрит гласът? В този стълб? Или в онзи там? Толкова години изминаха!... Въртеше нервно глава ту в една, ту в друга посока... Вдигна пушката — стълбът рухна от първия изстрел.

„А ще трябва всичките — помисли си той. — Ще трябва всички да разруша. Забравил съм, забравил съм! Прекалено отдавна беше...“

Автомобилът се движеше по безмълвните улици.

Иззвъня телефон.

Старецът хвърли поглед към запустялата аптека.

Апаратът!

Стиснал пистолета, той избяга с един изстрел ключалката и влезе вътре.

Щрак.

— Ало, Бартън! Предупреждавам те: не се опитвай да разрушиш всички стълбове или подстанции. Така сам ще си прережеш гърлото. Опомни се...

Щрак.

Той тихо излезе от аптеката и тръгна по улицата, като се вслушваше в глухото бучене на стълбовете — шумът идваше отгоре, те все още действаха. Огледа ги и изведнъж съобрази, че наистина не бива да ги унищожават. Ами ако все пак от Земята пристигне ракета — налудничав мисъл, но да предположим, че ракетата пристигне тия дни или другата седмица. Ще кацне на отвъдната страна на планетата, ще искат да се свържат по телефона с Бартън, а връзката прекъсната...

Той свали пушката.

— Как не, ще дойде ракета — възрази си той полугласно. — Пък и много стар съм вече. Късно е...

„Ами ако пристигне неочаквано — помисли той, — и ти не узнаеш... Не, връзката трябва да е в изправност...“

Отново иззвъня телефонът.

Бартън се обърна машинално, закри обратно към аптеката. Вдигна с вдървените си пръсти слушалката.

— Ало!...

Непознат глас.

— Умолявам те — рече старецът, — остави ме на мира.

— Кой, кой е там? Кой се обажда? Къде сте? — отвърна изумен гласът.

— Чакайте — Старецът залитна. — Аз съм Емил Бартън. Кой се обажда?

— Говори капитан Рокуъл. Току-що пристигнахме от Земята...

— Не, не!

— Чувате ли ме, мистър Бартън?

— Не, не! Не може да бъде...

— Вие къде сте?

— Лъжеш! — Старецът се облегна на стената. Очите му се замъглиха. — Нали си пак ти, Бартън, майтапиш се с мен, искаш да ме измамиш...

— Говори капитан Рокуъл. Току-що кацнахме в Нови Чикаго. Вие къде сте?

— В Грин Вил — прошепна дрезгаво старецът. — На хиляда километра от вас...

— Слушайте, Бартън, бихте ли могли вие да дойдете тук?

— Какво?

— Трябва да ремонтираме нещо. Пък и се уморихме от полета. Ако вие дойдете, бихте могли и да ни помогнете.

— Да, разбира се.

— Ние сме на космодрума. До утре ще можете ли да пристигнете?

— Да, но...

— Какво има?

Старецът погали слушалката.

— Как сте там, на Земята? Какво се случи, та толкова години...

— Ще има време да се наприказваме, когато дойдете.

Старецът слушаше далечния глас и не можеше да повярва.

— А вие наистина ли сте капитан Рокуъл?

— Дявол да ви вземе, какви ги дрънкате!

— Моля да ме извините...

Той окачи слушалката и хукна навън.

Те са тук, след толкова години самота — невероятно — хора от Земята, хора, пристигнали, за да го отведат при земните морета,

планини, небеса...

Той запали колата. Ще трябва да пътува пак цялата нощ. Но си струва да рискува — отново ще види хора, ще стисне ръцете им, ще чуе човешка реч.

Гръмкото ехо на мотора отекваше в хълмовете.

Този глас!... Капитан Рокуъл. Не е възможно това да е пак гласът на Бартън преди четиридесет години... Никога не е правил подобен запис. А може и да е правил, кой знае? В пристъп на депресия, на пиянски цинизъм не направи ли веднъж той запис на лъжливо кацане на ракета с измислен някакъв капитан и въображаем екипаж? Старецът злобно заклати глава. Не! Какъв подозрителен глупак е! Сега не е време за съмнения. Ще трябва цяла нощ да препуска подир марсианските луни. Ех, как ще отпразнуват тази среща!...

Изгря слънцето. Беше се безкрайно уморил, измъчен и от болките в гърба. Сърцето му биеше лудо, ръцете нервно стискаха кормилото, но особено голямо удоволствие изпитваше при мисълта за последния си разговор с младия Бартън. „Ало, говори старият Бартън. Днес отлитам за Земята. Спасен съм!...“ Той се усмихваше, предвкушвайки удоволствието.

Стигна Нови Чикаго преди залез. Излезе от колата и — замръзна, вперил очи в бетонната писта на космодрума, търкайки възпалените си очи.

На космодрума нямаше никаква ракета. Никой не изтича насреща му, никой не разтърси ръката му, никакви приветствия, нито радостен смях.

Почувствува как сърцето му замира. Пред очите му притъчня, той сякаш падаше в бездната от пустош и мъртвило. Залитайки, се затътри към някаква постройка.

На бюрото вътре, наредени като войници, стояха шест телефона.

Той зачака, дишайки тежко.

Най-сетне — звънна.

С мъка вдигна натежалата слушалка.

Глас:

— Не вярвах, че ще се добереш дотук, че си още жив...

Старецът нищо не отвърна, просто стоеше и държеше слушалката.

— Докладва капитан Рокуъл — продължи гласът, — какви са заповедите ви, сър?

— Ти!... — простена старецът.

— Как е сърчицето, Бартън?

— Не!

— Трябваше да те отстраня, за да запазя живота си, ако, разбира се, може да се каже за един магнетофонен запис, че живее...

— Връщам се веднага обратно — отвърна старецът. — И повече няма какво да губя. Ще взривявам всичко подред, докато не те унищожа окончателно...

— Няма да ти стигнат силите. Защо мислиш те накарах да пътуваш толкова надалече и така бързо? Това беше последното ти пътешествие!

Старецът почувствува, че го свива сърцето. Няма да може да стигне и до първия дори град... Загуби играта! Падна в креслото, от устата му се отрониха скръбни стонове. Гледаше втречено останалите пет телефона. Те зазвъняха едновременно като по сигнал. Гнездо от пет съскащи, отвратителни змии!

Слушалките автоматично се повдигнаха.

— Бартън, Бартън, Бартън...

Сграбчи единия апарат. Опита се да заглуши гласа, но той продължаваше да му се подиграва. Тогава заудря неистово телефона. Ритна го с крак. Нави на пръстите си жицата и рязко я дръпна. Скъсаният край на жицата запълзя към едва държащите го крака.

Разби още три апарата. Внезапно настъпи тишина.

И тялото на Бартън, загубило и последната искрица надежда, която толкова дълго го бе поддържала, се отпусна на уморените кости. Клепачите се затвориха като листенца на цвят. Устата се изкриви. Ръцете притиснаха гърдите, и той падна по очи. И остана да лежи така. Дишането замря, сърцето престана да бие.

Дълга пауза — звъннаха останалите два телефона...

Нейде линиите се преплетоха, веригата се затвори. Гласовете от двата телефона се свързаха помежду си.

— Ало! Бартън!

— Да, Бартън ли е?

— Аз съм на двадесет и четири.

— А аз на двадесет и шест. И двамата сме млади. Какво е станало?

— Не знам. Слушай...

Старецът лежи неподвижно на пода. През разбитото стъкло полъхва ветрец. Въздухът е свеж и прохладен.

— Честити ми, Бартън. Днес имам рожден ден. Навърших двадесет и шест.

— Поздравявам те!

Гласовете запяха в хор: „Честит рожден ден, много щастие...“, ветрецът пое песента, измъкна я през прозореца и я понесе над мъртвия град.

Разказът е публикуван в списание „Космос“, брой 4 от 1981 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.